

**ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГЕОТУРИЗМУ І ГЕООСВІТИ
У НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКАХ “ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ”
І “ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН”**

Юрій Зінько, Оксана Шевчук, Ярослав Хомин, Мирослав Іваник

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна, oks.shevchuk@gmail.com*

У статті розглянуто перспективи розвитку геотуризму і геоосвіти у двох національних природних парках “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон”, що характеризуються визначною геолого-геоморфологічною спадщиною. У рамках науково-дослідних робіт щодо «Розроблення проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об’єктів» для кожного з цих національних парків розроблено менеджмент-плани їх розвитку на близьку (5 років) і віддалену (10 років) перспективу. Серед стратегічних десятирічних завдань і п’ятирічних заходів розвитку кожного з національних парків зроблено акцент на розвиток різних форм геотуризму і геоосвіти та їх організаційно-інформаційного й інфраструктурного забезпечення.

На території національного природного парку “Північне Поділля” визначна геоспадщина представлена геоморфологічним феноменом – Північно-Подільським уступом довжиною близько 60 км з перепадом висот 80-150 м, численними геологічними відслоненнями крейдових і неогенових порід, унікальними скельними утвореннями (Триніг, Вухатий Камінь та ін.), сучасними динамічними формами рельєфу – ярково-балковими. Ці атракційні об’єкти неживої природи мають науково-освітню та ландшафтно-пейзажну цінність. На перспективу запропоновано впроваджувати такі форми геотуризму як наукові геологічні тури, навчальні екскурсії для освітніх груп, піші, велосипедні і автомобільні туристичні шляхи з оглядом геолого-геоморфологічних феноменів. В геоосвітньому відношенні важливим є облаштування геологічної експозиції у планованому візит-центрі парку у с. Підкамінь, кількох геоосвітніх стежок і видання путівника та геотуристичної карти парку. Представлено першочергові заходи на п’ятирічну перспективу щодо організаційно-інформаційного та інфраструктурного забезпечення розвитку геотуризму і геоосвіти у цьому національному парку.

Національний природний парк “Дністровський каньйон” характеризується широким спектром об’єктів геоспадщини, у т. ч. міжнародного значення. Серед них: унікальні за науковим значенням стратиграфічні розрізи силурійських і девонських відкладів у Трубчині, Заліщиках, Іване-Золотому, Устечку, Вістрі, а також інші численні відслонення порід; пейзажні каньйоноподібні відрізки долини річки Дністер та його лівих приток – річок Стрипи, Джурина, Серету, Тупи, Нічлави; скельно-печерні утворення травертинових порід біля сіл Сокілець, Космирин, Устечко, Дзвенигород, Іване-Золоте та ін.; численні гіпсові печери, у т. ч. пам’ятки природи загальнодержавного значення Вертеба, Кришталева, Оптимістична, Озерна, Ювілейна; багато джерел і невеликих водоспадів. Геотуристичні заняття у перспективі повинні стати візитною карткою цього національного парку. Серед першочергових запланованих заходів у “Проекті організації території національного природного парку “Дністровський каньйон”...” передбачено: забезпечення доступу до геологічних відслонень та скельних утворень, організації велосипедних і водних шляхів з оглядом геолого-геоморфологічних феноменів, науково-

освітні програми з відвідування унікальних гіпсових печер. Для підтримки геотуристичного іміджу території важливо організувати щорічні заходи – геологічні конференції, літні школи, геофестивалі. На десятирічну перспективу обґрунтовано створення національного геопарку “Дністровський каньйон” з провідними функціями збереження геоспадщини, розвитку геотуризму і геоосвіти.

Ключові слова: геотуризм, геоосвіта, геоспадщина, національний природний парк, “Північне Поділля”, “Дністровський каньйон”.

Постановка проблеми. Національні природні парки “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон” розташовані у регіонах з багатою геоспадщиною, де рельєф загалом і окремі об’єкти неживої природи є предметом зацікавлення у відвідувачів. Як і в інших вітчизняних національних природних парках, створення екотуристичних і екоосвітніх пропозицій для відвідувачів і місцевого населення є одним із важливих напрямів їхньої роботи. У представлених НПП ця діяльність недостатньо враховує і використовує геологічну будову і рельєф території парків – саме ті складові, на яких ґрунтується розвиток геотуризму і геоосвіти. Унаслідок цього, у цих НПП неповністю представлено інформацію (або вона й зовсім відсутня) про геологічну історію розвитку і рельєф території, геологічні і геоморфологічні процеси та їхні наслідки, цікаві геолого-геоморфологічні об’єкти на територіях парків, антропогенні зміни природних комплексів, використання корисних копалин у господарстві та багато інших відомостей.

Аналіз останніх публікацій. Питанням розвитку геотуризму і геоосвіти у НПП “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон” та регіонах їх розташування присвячено низку публікацій [1-6, 9-11]. Підставою для створення конкретних пропозицій стали попередні дослідження геоспадщини регіонів розташування НПП “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон”, звіти описаних НПП про рекреаційно-туристичну і екоосвітню роботу, аналіз їх ресурсів і можливостей та встановлення пріоритетів розвитку.

Метою представлено дослідження є запропонувати для впровадження у діяльність національних природних парків “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон” елементи геотуризму і геоосвіти та розробити низку заходів щодо популяризації геоспадщини цих парків, поглиблення знань відвідувачів і місцевого населення у галузі наук про Землю. Пропозиції розроблено у рамках науково-дослідних робіт «Розроблення проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об’єктів» для НПП “Північне Поділля” [7] і “Дністровський каньйон” [8]. Представлені пропозиції є складовими «Проектів організації ...» цих парків, які впроваджуватимуть з 2018 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національні природні парки “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон”, створені у 2010, є досить молодими природоохоронними установами на заході України, які активно розвивають свою діяльність у рекреаційно-туристичній і екоосвітній сферах.

НПП “Північне Поділля” розташований у північній крайовій зоні Подільської височини, що чітко вираженим Північноподільським уступом відділена від рівнини Малеого Полісся. Його територією пролягають вододіли басейнів річок

Чорного і Балтійського морів. Цікавою є геоботанічна специфіка території Парку з границями ареалів певних лісових порід та унікальними степовими ділянками. Парк має кластерну структуру – складається з великої кількості окремих масивів і фрагментів, що розділені сільськогосподарськими угіддями, селитебними територіями та землями, які не увійшли до складу парку за відсутності відповідних погоджень землекористувачів і землевласників.

В адміністративному відношенні Парк розміщений в межах Бродівського, Буського й Золочівського районів Львівської області, де, окрім цінних природних об'єктів, збереглися численні історико-культурні пам'ятки, давні господарські традиції і ремесла (зокрема, гончарство) [7]. Власне досі особливий вплив на рекреаційно-туристичний розвиток регіону розташування Парку мали реконструйовані у 70-90-х рр. ХХ ст. замки-музеї в Олеську і Підгірцях (входять до відомого маркового культурно-туристичного продукту «Золота підкова Львівщини»). Протягом 60-90-х рр. ХХ ст. ця територія спеціалізувалась на сезонному відпочинку у відомчих базах, молодіжних і дитячих таборах (Підгірці, Руда Колтівська, Сасів, Зозулі), а місцеві лісові масиви та облаштовані водойми використовували для любительського мисливства і рибальства. В останні десятиліття тут розвиваються різноманітні спеціалізовані видів туризму регіонального плану: етнографічний (на базі гаварецької кераміки), мілітарний (на базі численних меморіальних місць II світової війни), культурно-пізнавальний, пов'язаний з видатними особами (наприклад, Маркіян Шашкевич), фестивальний (з мистецькими заходами у Підкамені та Верховбужі), паломницький (Свята гора, Глиняни, Підгірці та Підкамінь), сентиментальний (важливі місця для історії польського (Руда Пеняцька) і єврейського (Сасів, Броди) народів).

У геологічній будові північно-західного краю Поділля беруть участь породи різного віку: верхньокрейдові, палеогенові, неогенові та антропогенові [7]. Територія парку і околиць насичена різноманітними природними туристичними атракціями: геолого-геоморфологічними (скелі, лісові яри, геологічні відслонення, крайові уступи і останцеві горби), ботанічними (борові ліси, степові ділянки, болотні масиви на карбонатних породах), гідрологічними (високодебітні джерела, витoki рік Бугу, Стиру та Серету, карстові озера). Характерною особливістю території є наявність широких понижень у верхів'ях головних річок – у районі с. Трудовач, м. Золочів, с. Колтів, смт. Підкамінь – так званих "заток". Найбільше з них – Колтівська улоговина, знаходиться у верхів'ях Західного Бугу і сполучається прохідними долинами з верхів'ями р. Серет [7]. Перед основним фронтом Вороняків між м. Золочів та с. Підгірці розташована велика ерозійно-останцева група підвищень з висотами до 350-400 м н.р.м., відчленована від головного масиву Подільської височини діяльністю давніх приток рр. Західний Буг та Золочівка. Серед них гори Жулицька, Свята, Біла, Висока, Сторожиха [2, 7]. До складу Парку у перспективі увійде фрагмент (північний уступ) Гологір, який займе південно-західну частину території Парку вздовж автотраси Львів-Золочів. Тут зосереджено багато цікавих геооб'єктів – гори Лиса (412 м), Сипуха, Вапнярка (461 м) та ін., численні геологічні відслонення на схилах вздовж уступу, скельний останець Великий Камінь біля с. Трудовач тощо. Деякі об'єкти можна побачити з автотраси Львів-Золочів, тут же розташовано низку традиційних сіл – Митулин, Новосілки, Трудовач, Гологори, Гологорки, Стінка, Червоне та ін. з

багатою історією. Від с. Підгірці до верхів'я р. Іква вздовж краю Поділля підіймаються гори Кам'яна (421 м н.р.м.) над с. Жарків, г. Високий Камінь над с. Голубиця, г. Підкамінська (403 м н.р.м.) над смт. Підкамінь [2, 7]. Одним із найцікавіших елементів рельєфу території НПП «Північне Поділля» є ярково-деброві форми, які є своєрідним геоморфологічним і комплексно-географічним феноменом на височинах Західного Поділля. Це глибоковрізані у лощинно-балкові форми давні ерозійні утворення значної протяжності, інколи до 4-5 км, з активним проявом сучасних ерозійно-аккумулятивних та схилових процесів, через поєднання крутих схилів і щільного деревостану та чагарників дістали місцеву назву “дебри”. Однією із відомих є дебра біля Підгірців. У межах національного природного парку «Північне Поділля» є кілька цінних гідрологічних об'єктів – джерела, витoki річок [7]. Серед них ландшафтний заказник «Верхньобузький», гідрологічний заказник «Пониківський», джерело мінеральної води «Олеська» та багато інших.

Створення у 2010 році НПП “Північне Поділля” відкрило нові можливості для диверсифікації туристичного продукту культурно-відпочинкового типу регіону. З'явилися організаційні підстави для розвитку пізнавального природничого і культурно-краєзнавчого туризму, розширення спектру активних видів туризму (пішого, велосипедного, лижного), розширення місць короточасного і стаціонарного відпочинку. Адміністрація парку на першому етапі зосередила основну увагу на популяризації потенційним відвідувачам парку атракційних природничих та краєзнавчих об'єктів – гора Триніг, верхів'я Західного Бугу, гора Маркіяна Шашкевича, Свята гора, хутір Гавареччина. Прокладено три еколого-пізнавальні (краєзнавчі) шляхи (Триніг, Маркіянові місця, Святогірський). Ці шляхи охопили переважно центральну частину парку – Підгорецький виступ, верхів'я Західного Бугу і Стиру. Вони частково забезпечені інформаційними стендами та інформаційними матеріалами.

Попри те, що територія НПП “Північне Поділля” достатньо репрезентативно відображає особливості геолого-геоморфологічної будови північно-західного Поділля загалом, геотуристичні атракції регіону не мають великої популярності серед відвідувачів. Саме вони можуть стати родзинкою НПП, але потребують розробки і облаштування інформаційно-освітньої інфраструктури, пристосування для відвідування з дотриманням природоохоронних вимог і промоції серед потенційних туристів. Це дає підстави визначити розвиток геотуризму одним із пріоритетних напрямів діяльності НПП на найближчі 5-10 років [7].

Серед пріоритетів перспективного розвитку рекреаційно-туристичної сфери парку на близьку перспективу відзначено: розширення спектру туристично-рекреаційних занять, покращення доступу і популяризація основних природничих та історико-культурних атракцій парку, розбудова і благоустрій мережі туристичних шляхів, місць відпочинку, створення сучасної інформаційно-освітньої інфраструктури, у т.ч. візит-центру, формування власних гео(еко)туристичних продуктів. Вказані вище пріоритети дали змогу сформулювати низку стратегічних завдань з популяризації геоспадщини та розвитку геотуризму і геоосвіти на десятилітню перспективу з деталізацією заходів на п'ятирічний період (див. табл. 1). Стратегічні завдання спрямовані на поліпшення інформаційно-освітнього забезпечення та доступності основних атракцій парку

(у тім і геотуристичних), вдосконалення інфраструктурного та інформаційно-освітнього забезпечення існуючих і проєктованих геоосвітніх стежок і геотуристичних шляхів, впровадження нових геотуристичних занять і створення маркових геотуристичних продуктів.

Важливим є створення інформаційно-освітнього візит-центру парку у с. Підгірці, де заплановано розмістити адміністрацію, музейний центр (з геоосвітніми експозиціями) [7]. Тут же запропоновано облаштувати базову освітню комплексну стежку «Природні та історико-культурні комплекси Вороняк» (довжина 5-6 км) на території і східних околицях с. Підгірці.

Таблиця 1

Заплановані заходи для розвитку геотуризму і геоосвіти у НПП
«Північне Поділля»

№ з/п	Стратегічні завдання	Заплановані заходи	Очікуваний результат	Роки впровадження
1	2	3	4	5
1	Покращення інформаційного забезпечення та доступності основних атракцій парку. Облаштування нових атракційних об'єктів парку та на прилеглих територіях	Інформаційне забезпечення природних та історико-культурних атракцій, покращення доступності до атракцій через облаштування стежок, ремонт ґрунтових і локальних доріг та оглядових місць (майданчиків)	Інформаційні щити (аншлаги) біля основних природних (Триніг, Божа Гора, гори Вапнярка, Лиса, Свята, Жулицька) та історико-культурних (хутір Гавареччина, сакральні та історико-культурні місця). Облаштовані локальні дороги (Підлісся-Білий Камінь-Черемішня-Ушня-Папірня, Білий Камінь-Гавареччина-Гутище) і підхідні стежки до основних атракцій.	2018-2020
		Створення нових туристичних атракцій спільно з освітніми закладами та органами місцевого самоврядування: краєзнавчих музеїв, екомuzeїв, тематичних експозицій.	Мережа краєзнавчих музеїв і тематичних експозицій у прилеглих населених пунктах Гологори, Трудовач, Червоне, Гавареччина, Колтів, розроблених і впроваджених за участю парку. Створення 2-х екомuzeїв	2020-2021

			природничо-етнографічного та природничо-історичного плану у селах Гавареччина і Гологори.	
2	Рекреаційно-туристичне впорядкування існуючих еколого-освітніх шляхів та розробка нових освітніх, тематичних та спеціалізованих шляхів	Створення двох нових екоосвітніх стежок: а) дидактичної стежки «Природні та історико-культурні комплекси Вороняк» (поблизу нового адміністративного корпусу у Підгірцях); б) краєзнавчо-освітня стежка «Підгірці – г. Триніг»	Облаштовані дві нових стежки, які будуть розпочинатися від адміністративного будинку НПП	2019-2020
		Облаштування тематичних шляхів природничо-краєзнавчого та історико-культурного плану: а) природничо-краєзнавчий «Північноподільський уступ» (маршрут Вільшаниця – Червоне – Плуґів), велосипедно-автомобільний; б) природничо-краєзнавчий «Головним Європейським вододілом і витокі рік Балтійського і Чорного басейнів» (маршрут: Білий Камінь – Підгірці – Верховуж), пішохідно-велосипедний	Розширений спектр природничо-культурних рекреаційних пропозицій НПП і прилеглих територій. Активізація пішохідного, велосипедного і автотуризму	2020-2021
3	Розбудова інформаційно-освітньої та рекреаційної інфраструктури на території парку	Створення візит-центру з музейно-експозиційним комплексом у складі нового адміністративного корпусу у с. Підгірці	Надання інформаційно-освітніх послуг відвідувачам парку та представлення природничих, історико-культурних атракцій і рекреаційно-	2021-2022

			туристичних пропозицій парку	
		Створення відпочинково-освітніх зон на існуючих і проєктованих еколого-освітніх шляхах: а) побудова поблизу пам'ятки «Триніг» 3-х альтанок, місць для вогнища та проведення екоосвітніх занять; б) спорудження поблизу села Майдан Пеняцький 5-ти альтанок і 2-х санітарно-гігієнічних пунктів, місць для вогнищ	Забезпечення тимчасового відпочинку та екоосвітніх занять для відвідувачів парку	2019-2020
4	Розширення спектру рекреаційно-туристичних занять та розробка маркових екотуристичних продуктів	Розширення форм занять з пізнавально-природничої і пізнавально-культурної рекреації (зелені школи, наукові екскурсії, майстер-класи у ремісничих осередках, вивчення історико-культурної спадщини)	Урізноманітнення рекреаційних пропозицій парку (екологічне навчання, геотуризм і ботанічні тури, краєзнавчі тематичні поїздки), орієнтованих на шкільні і студентські освітні групи та краєзнавців-спеціалістів. Підготовлені програми екоосвітніх занять та їх організаційно-освітнє й інфраструктурне забезпечення.	2019-2022
		Підготовка і впровадження екотуристичних програм для освітньої молоді з різним терміном перебування на території парку – як маркового екотуристичного продукту парку	Одно-, 3-денні та триваліші екотуристичні програми для шкільної молоді із включенням екоосвітніх, екокультурних, активних та відпочинково-розважальних занять.	2020-2021

			Здійснюватиметься забезпечення учасників екотуристичних програм нічліжними і гастрономічними послугами партнерами парку	
5	Удосконалення управління рекреаційно-туристичною сферою парку	Для забезпечення оптимального територіального управління рекреаційно-туристичною сферою парку забезпечити організацію 4-х еко-геотуристичних місцевостей: Гологірської, Золочівсько-Підгорецької, Біло-Кам'яницької та Вороняцької	4 екотуристичних місцевості: Гологірська, Золочівсько-Підгорецька, Біло-Кам'яницька і Вороняцька	2020-2022
6	Розробка і реалізація власних екотуристичних акцій та участь у регіональних культурно-освітніх акціях	Розробка і проведення еко-етнокультурного фестивалю «Гавареччина – край унікальної природи і давніх промислів»	Презентація екоосвітніх і екотуристичних експозицій, екологічні конкурси, майстер-класи з гончарства для широкого кола учасників	2020-2022
		Забезпечення участі і поширення еко-культурних освітніх пропозицій на регіональних культурно-освітніх заходах (Дні пам'яті М. Шашкевича, Верхньобузькі фестини, Дні міст Золочева, Буська та Бродів, Міжнародний туристичний ярмарок у Львові)	Представлення екоосвітніх і екотуристичних пропозицій парку для широкого кола споживачів	2019-2022
7	Інформаційно-рекламне забезпечення діяльності рекреаційно-	Випуск друкованої продукції (путівники, буклети, карти) та оновлення рекреаційно-	Путівники, буклети, карти на екоосвітню і екотуристичну тематику. Оновлювана	2019-2022

	туристичної сфери парку	туристичної інформації на інтернет-сторінці парку	сторінка НПП	
8	Розробка конкурентоспроможного геоосвітнього продукту НПП «Північне Поділля»	Створення конкретних довго- та короткотривалих геоосвітніх пропозицій (підпрограм) для різних цільових аудиторій (різновікових, зі спеціальними зацікавленнями, з обмеженими можливостями)	Повний комплект довго- та короткотривалих геоосвітніх пропозицій (підпрограм) для різних цільових аудиторій (різновікових, зі спеціальними зацікавленнями, з обмеженими можливостями) та їх апробація	2019-2022
		Розробка маркових еко(гео)освітніх пропозицій НПП «Північне Поділля»	Проекти 3-х маркових еко(гео)освітніх пропозицій НПП «Північне Поділля» (Екоосвіта для всіх, Мандрівки Північним Поділлям у часі і просторі (комплексний), Гаварецький гончарний еко-арт-центр)	2019-2021
9	Матеріально-технічне забезпечення геоосвітньої діяльності НПП	Облаштування і формування експозицій музейних кімнат у приміщенні музейно-експозиційного центру	Готові до демонстрування тематичні музейні експозиції + геологічний музей	2020
		Облаштування і обладнання навчальної лабораторії для геоосвітніх занять	Навчальна лабораторія (5-7 мікроскопів, інформаційні таблиці і стенди, обладнання для створення геологічних колекцій, експрес-аналізів води, ґрунту, сушильні шафи та інше) + колекція геологічних порід	2021-2022
10	Інформаційно-освітнє забезпечення	Створення віртуальних геостежок та геотурів	Дві віртуальних еко-стежки «На Святу	2020

	діючих та нових освітніх стежок, маршрутів НПП	для осіб з особливими потребами	гору» та «Північним уступом Гологір», одна вірту-альна подорож «Північним краєм Поділля»	
		Видання тематичної геотурис-тичної карти-складанки з інформацією про парк на звороті. Видання гри-пазлів «Спіраль часу» із зображенням геологічної спіралі часу	Тематична геотуристична карта-складанка. Гра-пазли «Спіраль часу»	2021

Вона має ознайомити з основними елементами рельєфу Північного Поділля, типовими ландшафтами з лісовими балково-дебровими, лісостеповими крайовими уступами, заплавними комплексами долин та лісовими комплексами горбогір'їв. Ця стежка також охопить історико-культурний заповідник «Плісненське городище». Від майбутнього адміністративного корпусу парку пропонується обслуговувати також туристичну геоосвітню стежку «Підгірці – Скелі Триніг», яка охопить відвідування цінних у природничому та історико-культурному плані місць.

Для приваблення відвідувачів до парку недостатньо використується його ландшафтно-естетичний ресурс – зокрема, мальовничість і оглядовість ландшафту Північного Поділля, його контраст з Малополіською рівниною, багатоплановість панорамних виглядів. Аналіз фотозображень територій парку у GoogleEarth засвідчив, що найбільшою популярністю у фотографів користуються знімки панорамного характеру з краю Північно-Подільського уступу на Мале Полісся та пейзажні зображення фрагментів самого уступу. На краю уступу і у його підніжжі маємо низку місць, огляд з яких сприяє формуванню загального уявлення про територію Парку та отриманню естетичної насолоди відвідувачами. Тому одним з важливих заходів щодо покращення атракційності Парку є облаштування трьох оглядових майданчиків на краю Північноподільського уступу та у його підніжжі. Можливими місцями локалізації таких майданчиків можуть бути місця біля сіл Ясенівці, Вороняки, Підгірці.

Значна протяжність парку із заходу на схід (понад 10 км) та кластерний характер основних його масивів обумовлюють необхідність планування і розбудови мережі піших, велосипедних та автомобільних туристичних шляхів. Особливістю цих шляхів стане включення атракційних об'єктів парку як місць відвідування учасниками пішо-VELO-автомаршрутів. Крім цього, вони матимуть тематичний пізнавальний характер. Пропонується обґрунтувати і реалізувати за п'ятирічний період 3 тематичних шляхи:

а) природничо-геотуристичний «Північно-Подільський уступ» за маршрутом Трудовач – Вільшаниця – Червоне – Плугів довжиною біля 40 км для велотуристів і автотуристів;

б) історико-краснавчий «Меморіальними місцями II світової війни та національно-визвольних змагань» за маршрутом Червоне – гора Жбир – Підгірці

– Гавареччина довжиною 45 км для піших туристів і велотуристів;

в) природничо-геотуристичний «Головним європейським вододілом і витоками рік Балтійського і Чорноморського басейнів» за маршрутом Білий Камінь – Підгірці – Верховуж для піших туристів і велотуристів.

Центральним об'єктом освітньо-інформаційної інфраструктури Парку на поточне 5-річчя повинен стати візит-центр з музейно-рекреаційним комплексом у проєктованому адміністративному будинку (с. Підгірці). Саме тут відвідувачі отримають повну інформацію про рекреаційні можливості парку, ознайомляться з його основними атракційними об'єктами. У музеї передбачено створити низку геоосвітніх експозицій, а також презентувати колекцію місцевих порід і мінералів під відкритим небом (майданчик біля музею). При облаштуванні візит-центру необхідно буде залучити фахівців з природоохоронної справи, а також працівників Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів). Важливо, щоб візит-центр був забезпечений конференц-залом для проведення різноманітних заходів, серед яких і наукові конференції. Територія Парку буде цікава різнопрофільним фахівцям у галузі наук про Землю і НПП має всі підстави розвивати тут науковий туризм – геотуристичні подорожі, ботанічні і орнітологічні тури, етнографічні експедиції.

Як уже відмічалось, значна протяжність і контурна роздрібненість Парку є однією з проблем ефективного його просторового планування, в тому числі у рекреаційно-туристичній сфері. Для здійснення планування та реалізації рекреаційно-туристичних заходів пропонується виділити чотири територіальні одиниці – гео-екотуристичні місцевості Парку з відповідною спеціалізацією. Зокрема:

а) Гологірська гео-екотуристична місцевість (від с. Гологори до с. Пługів) з функцією пізнавальний природничий і культурний, науковий (ботанічний, геологічний) туризм, активний туризм (піший, велосипедний), обслуговування автобусних екскурсій та атотуристів;

б) Золочівсько-Підгорецька гео-екотуристична місцевість – пізнавальний природничий і культурно-релігійний, відпочинковий, активний (піший і велосипедний), меморіально-військовий туризм, обслуговування автобусних екскурсій та автотуристів;

в) Біло-Кам'янська гео-екотуристична місцевість – пізнавальний природничий і культурний, релігійний, активний (піший і велосипедний), науковий (ботанічний), подорожі пам'ятними місцями та об'єктами історико-культурної спадщини;

г) Вороняцька гео-екотуристична місцевість (від Підгірців до Бродів) – пізнавальний природничий і культурний, науковий (ботанічні тури і геотуризм), релігійний, активний (піший) туризм.

Для кожної з гео-екотуристичних місцевостей парку у поточному п'ятиріччі передбачено здійснити заходи з розбудови освітніх і туристичних стежок, розвитку нових форм рекреаційно-туристичних занять та обслуговування відвідувачів.

На поточне п'ятиріччя заплановано розширити набір інформаційно-рекламних видань. передбачено видання путівника для НПП «Північне Поділля», інформаційно-освітнього набору по основних стежках (буклет + картосхема), геотуристичної і рекреаційно-туристичної карт Парку. Особливу увагу буде

придiлено iнтернет-сторiнцi Парку, де додадуть науково-освiтню iнформацiю про територiю Парку та його рекреацiйно-туристичнi можливостi. Особливу увагу буде зосереджено на геотуристичних об'єктах i геоосвiтньо-геотуристичних пропозицiях.

Нацiональний природний парк "Днiстровський каньйон" розташований у пiвденнiй частинi Тернопiльської облaстi у межах Подiльського Приднiстер'я. Територiя Парку витягнута вздовж рiчки Днiстер з пiвнiчного заходу на пiвденний схiд на 250 км. По рiчцi Стрипа межа парку вiдходить вiд Днiстра на 17 км, по рiчцi Джурина на 11 км, по рiчцi Серет на 28 км. Вiдстань мiж крайнiми точками парку становить: по довжинi 125 км, по ширинi 21 км. Адмiнiстрацiя Парку розмiщена у м. Залiщики [8].

Головними геотуристичними атракцiями на територiї парку є каньйон Днiстра на вiдтинку с. Дiброва Монастирського району до с. Окопи (гирло р. Збруч) Борщiвського району, карстовi печери, травертиновi скелi, водоспади, каньйоноподiбнi вiдтинки допливiв Днiстра, давнi культовi та обороннi споруди природно-антропогенного походження та iн. У каньйоноподiбних долинах Днiстра та його лiвих приток Стрипи, Джурина, Серету, Збруча, Нiчлави вiдслонюється потужний комплекс осадових товщ вiд наймолодших – антропогенних i до найдавнiших – силурiйських вiдкладiв палеозойської ери. У нижнiй частинi каньйону Днiстра вiдслонюються силурiйськi i девонськi (вiком понад 400 млн. рокiв), а вище – крейдовi (понад 120 млн. рокiв) i неогеновi вiдклади [1, 2, 5]. Особливої уваги заслуговують вiдслонення силурiйських i девонських вiдкладiв у Трубочинi, Залiщиках, Иване-Золотому, Устечку та Вiстрi [1, 5]. Цi та iншi вiдслонення мають велику науково-пiзнавальну цiннiсть, а окремi – свiтове значення. Територiя багата й палеонтологiчними знахiдками, кiлька мiсцезнаходжень скам'янiлостей перебувають пiд охороною як пам'ятки природи. На територiї парку (або поруч з ним) вiдомо близько 50 великих i малих печер. Серед них однi з найдовших у свiтi – Оптимiстична (240,5 км), Озерна (134 км) та iн. Для територiї НПП характерна велика кiлькiсть потужних джерел, якi виходять на схилах каньйону i живлять струмки – допливи Днiстра, Стрипи, Джурина. Найвiдомiшим водоспадом Червоногородський водоспад (висота 16 м, 3 каскади) на р. Джурина. Атракцiйними природно-антропогенного об'єктами є скельно-печернi монастирi (Стiнка, Рукомиш, Сокилець, Устя, Дорогичiв, Литячi, Монастирок та iн.) та давнi замки i фортецi (Червоногородський у Нирковi, у Скалi-Подiльській, Кривче, Висiчцi, Окопах, Озерянах, Кудринцях, Монастирку, Ялiвцi, Золотому Потоцi) рiзного ступеню збереження, «вписанi» у вiдповiднi форми рельєфу.

Створений 2010 р. на базi рiгiонального ландшафтного парку НПП "Днiстровський каньйон" за перiод свого функцiонування частково здiйснив iнвентаризацiю наявних ресурсiв, iснуючої рекреацiйно-туристичної iнфраструктури парку i прилеглих територiй. Серед основних типiв геотуристичних об'єктiв парку зроблено акцент на скельнi утворення з печерами, водоспадами i джерелами, визначних i популярних печерах i водоспадах, заповiдних геологiчних i ботанiчних об'єктах, урочищах типу «стiнок», археологiчних, iсторико-культурних та меморiальних атракцiях. У зв'язку цим, прiоритетним напрямком розвитку рекреацiйно-туристичної i освiтньої дiяльностi НПП "Днiстровський каньйон" визнано геотуризм i геоосвiту, що

зазначено у стратегічних завданнях і заходах на 5-10-річну перспективу (табл. 2).

Таблиця 2

Заплановані заходи для розвитку геотуризму і геоосвіти у НПП
“Дністровський каньйон”

№ з/п	Стратегічні завдання	Заплановані заходи	Очікуваний результат	Рік впровадження
1	Покращення використання і популяризація природних та історико-культурних ресурсів Парку	Складання інвентаризованих паспортів цінних природних та історико-культурних об'єктів для оцінки їх рекреаційного потенціалу	Інвентаризаційні паспорти атракційних об'єктів з рекомендаціями щодо їх облаштування для рекреаційних потреб	2018
		Інфраструктурне та інформаційно-освітнє забезпечення доступності до атракційних геооб'єктів	Облаштовані об'єкти з впорядкованими стежками (сходи та перила) та інформаційно-освітніми стендами: Водоспад «Секливи» на потоці Струмчик в ур. Сивулина у с. Іване-Золоте; Травертинова скеля з водоспадом «Сльози Монахів», печерами «Сльози Монахів» і «Святилище»; Ур. Пустельня с. Устечко; Космиринська травертинова скеля з водоспадом і печерами - Скеля Летячка; Водоспад «Три сестри» на р. Дзвіна у с. Дзвенигород; Травертинова скеля «Монастирська скеля» у с. Сокілець; Травертинові скелі «Рівна скеля» і «Жолоби»	2018-2022
		Облаштування природних й історико-культурних об'єктів як складових елементів освітніх, тематичних і	Облаштовані об'єкти з відповідним інфраструктурним забезпеченням та інформаційно-освітніми стендами: - <i>геоосвітня стежка “Вільгова”</i> (с.	2021-2022

		туристичних шляхів.	Добрівляни - с. Бедриківці): реду́т Кримської війни в ур. Вільгова у с. Бедриківці, водоспад у ерозійному яру Вільгова з джерелами, відслонення 5-ї тераси Дністра, водоспад на потоці від джерел «Біля сосни» і кам'яний одноарковий місток на давній дорозі «Мурованка»; - <i>геоосвітня стежка "Червона гора"</i> (с. Берем'яни): джерело з травертиновими накопиченнями в ур. Гнила, скельні виходи на схилі Червоної гори, окопи Першої світової війни на вершині Червоної гори, панорама на р. Дністер	
		Видання буклету і фотоальбому «Природна і культурна спадщина НПП «Дністровський каньйон»	Буклет (тираж 3000) і фотоальбом (тираж 500 примірників) «Природна і культурна спадщина національного природного парку «Дністровський каньйон» для поліпшення іміджу парку	2019
2	Забезпечення елементів сталого розвитку для домінуючих форм рекреаційного використання території парку	Розробка планів та інформаційно-інфра-структурне облаштування 2 оглядових майданчиків і 2 автостоянок для автотуристів у співпраці з місцевими органами влади	Облаштовані 2 оглядові майданчики і 2 автостоянки для автотуристів з інформаційно-екологічним забезпеченням: Урочище Криве у с. Касперівці; Урочище Метеча над долиною р. Ту́па у Гордолині.	2020-2021
		Розробка планів та інформаційно-інфраструктурне облаштування охоронних зон біля печер	Облаштована інфраструктура та інформаційно-освітнє забезпечення охоронних зон печер Вертеба і Оптимістична у співробітництві з місцевими	2021-2022

			органами влади, спелеоклубами і підприємцями	
3	Розширення спектру рекреаційних занять екологічного, пізнавального і кваліфікованого типу та їх організаційно-інфраструктурне забезпечення	Комплексне облаштування еколого-освітніх стежок та тематичних шляхів	Облаштовані 2 екоосвітні стежки, 1 геотуристичний і 1 краєзнавчий шлях природничо-історичного типу: стежка “Червона гора” (с. Берем’яни, 2 км); стежка “Вільгова” (с. Добрівляни, с. Бедриківці, 4 км); краєзнавча стежка “Устечко - Водоспад Дівочі сльози” (с. Устечко, 4 км); кількадечний пішоводний геотуристичний маршрут «Каньйон Дністра» (смт Коропець – с. Окопи).	2018-2021
		Облаштування та інфраструктурно-освітнє забезпечення піших та велосипедних шляхів	Облаштовані 2 пішовелосипедних та 2 велосипедних шляхів з відповідним інфраструктурно-освітнім забезпеченням: Пізнавальний пішохідно-велосипедний маршрут “Долиною Дністра” на ділянці Устечко – Заліщики (26 км); Пізнавальний пішохідно-велосипедний маршрут “Заліщики – Обіжево – Криве” (12 км); Пізнавальний пішохідно-велосипедний маршрут “Долиною Дністра” на ділянці Заліщики – Мельниця-Подільська (69 км); Пізнавальні пішохідно-велосипедний маршрут “По над Стрипою” (27 км)	2018-2022
		Розробка та кадрове (екскурсійне) забезпечення проведення	Розроблені програми спеціалізованих рекреаційно-туристичних програм з відповідно підготовленими	2018-2020

		спеціалізованих рекреаційно-турис-тичних програм	екскурсоводами та провідниками для обслуговування ботанічних, геологічних, культурно-пізнавальних, в т. ч. сентиментальних, турів, пішого, велосипедного, водного туризму і спелео-туризму	
		Забезпечення організації національних і міжнародних форумів (конференцій, семінарів)	Щорічне проведення 2-3 наукових заходів і перетворення Заліщик у центр конференційного туризму	2018-2022
4	Розробка і реалізація організаційно-планувальних заходів щодо менеджменту відвідувачів та територіальної організації рекреаційної сфери парку	Розробка програми обслуговування освітніх (учні і студенти), наукових і тематичних груп відвідувачів	Програми обслуговування освітніх (учні і студенти), наукових і тематичних груп відвідувачів	2019-2021
5	Розробка конкурентоспроможного геоосвітнього продукту НПП «Дністровський каньйон»	Створення конкретних довго- та короткотривалих геоосвітніх пропозицій (підпрограм) для різних цільових аудиторій (різновікових, зі спеціальними зацікавленнями, з обмеженими можливостями)	Повний комплект довго- та короткотривалих екоосвітніх пропозицій (підпрограм) для різних цільових аудиторій (різновікових, зі спеціальними зацікавленнями, з обмеженими можливостями) та їх апробація	2019-2022
		Розробка маркових еко(гео)освітніх пропозицій НПП «Дністровський каньйон»	Проекти 4-х маркових еко(гео)освітніх пропозицій НПП «Дністровський каньйон» (Екоосвіта для всіх, Каньйон Дністра у просторі і часі (комплексний), Гіпсові лабіринти Придністер'я, Травертини Придністер'я	2019-2021

			(скелі, печери, водоспади, джерела)	
6	Матеріально-технічне забезпечення геоосвітньої діяльності НПП	Облаштування і формування експо-зицій музейних кімнат у приміщенні музейно-експозиційного центру	Готові до демонстрування тематичні музейні експозиції + геологічний музей в м. Заліщики	2020
		Облаштування і обладнання навчальної лабораторії для геоосвітніх занять	Навчальна лабораторія (5-7 мікроскопів, інформаційні таблиці і стенди, обладнання для створення геологічних колекцій, експрес-аналізів води, ґрунту, сушильні шафи та інше) + колекція геологічних порід	2021-2022
7	Забезпечення іміджу НПП «Дністровський каньйон» як території сталого рекреаційного використання	Розробка і забезпечення розповсюдження інформаційно-рекреаційних матеріалів щодо території НПП	Рекреаційна карта та путівник територією Парку, рекреаційні пропозиції на офіційній web-сторінці парку	2019
		Видання тематичної геотуристичної карти-складанки з інформацією про парк на звороті. Видання гри-пазлів «Спіраль часу»	Тематична геотуристична карта-складанка. Гра-пазли «Спіраль часу» із зображенням геологічної спіралі часу	2021

Серед головних пріоритетів розвитку рекреаційно-туристичної сфери НПП «Дністровський каньйон» потрібно виділити наступні:

1) поліпшення використання природних та історико-культурних ресурсів через забезпечення їх доступності, долучення до екоосвітніх, тематичних і туристичних шляхів;

2) екологізація і забезпечення зрівноваженості домінуючих туристичних занять через удосконалення прибережної інфраструктури водного туризму, облаштування і забезпечення екологічних вимог у рекреаційних місцях, на оглядових майданчиках і в місцях паркування (кемпінгах);

3) розширення спектру і організаційно-інфраструктурне впровадження нових форм рекреаційно-туристичних занять з елементами сталого туризму (різні форми екотуризму і геотуризму та його інфраструктурне забезпечення);

4) розробка і реалізація організаційно-планувальних заходів щодо

менеджменту та територіальної організації рекреаційної сфери НПП “Дністровський каньйон”.

Виходячи з обраних пріоритетів розвитку рекреаційної сфери та вищевказаних критеріїв щодо формування заходів рекомендується внести наступні корективи до сформованих заходів:

1) зменшити кількість новостворених екологічних стежок на розрахунковий 5-річний період до модельних 2-3 стежок з відповідним інформаційно-освітнім, інфраструктурним та природоохоронним забезпеченням;

2) облаштувати одну річкову пристань з комплексним обслуговуванням: річкова пристань, інформаційний пункт, прокатний пункт, гастрономічний об'єкт;

3) облаштовані оглядові майданчики і рекреаційні зони повинні бути розбудовані за типовими проєкологічними схемами;

4) пішохідно-велосипедні шляхи повинні обов'язково містити елементи інформаційно-екоосвітньої інфраструктури (стенди, оглядові майданчики, малі експозиції) і бути пов'язані з національною регіональними мережами;

5) облаштування охоронних зон печер (Оптимістична, Кришталева, Вертеба, Славка, Ювілейна) повинні містити інформаційно-освітні, експозиційні та гастрономічно-відпочинкові елементи.

Разом з тим у п'ятирічних заходах необхідно зробити акцент на розбудові інформаційно-освітньої інфраструктури, впровадженні різних форм еко- і геотуристичних занять, розширенні спектру туристичних занять з елементами сталого розвитку, удосконалення менеджменту рекреаційної діяльності та її територіального функціонування. Серед пропонованих заходів, направлених на вирішення вище зазначених питань необхідно виділити:

1) заходи щодо розбудови візит-центру НПП “Дністровський каньйон” (при адміністративному будинку парку), екоосвітньо-рекреаційних центрів у 3-ох основних ПНДВ (Бучацько-Монастирському, Заліщицькому та Борщівському);

2) заходи із забезпечення розвитку занять екотуристичного типу – геотуризм, ботанічні тури, зелені школи, тематичні тури, зелені велосипедні шляхи, подорожі екологічним транспортом. Для цих занять повинна бути забезпечена відповідна інфраструктура – екоосвітні шляхи, тематичні природничі шляхи, інформаційно-освітнє забезпечення велосипедних шляхів, екологічний транспорт тощо;

3) заходи з розробки програм обслуговування різних груп відвідувачів: освітні групи, учасники кваліфікованого (активного) туризму, науковці, сімейні групи.

На початку регламентованого п'ятирічного періоду передбачено реалізацію заходів з інвентаризації природних та історико-культурних ресурсів Парку, складання інвентаризаційних паспортів цих об'єктів з розробкою рекомендацій щодо їх освітньо-рекреаційного використання. У наступний період для цих об'єктів необхідно забезпечити доступ для огляду і спостережень (впорядковані стежки зі сходами) та здійснити інформаційно-освітнє їх забезпечення (стенди, вказівники). Серед пріоритетних геооб'єктів щодо забезпечення доступності та проведення заходів з їх облаштування для відвідувачів у п'ятирічний період є: у 2018 році – водоспад «Секлипка» на потоці Струмчик в ур. Сивулина у с. Іване-Золоте, у 2019 р. – травертинова скеля з водоспадом «Сльози Монахів» і

печерами «Сльози Монахів» і «Святилище», урочище Пустельна біля с. Устечко, у 2020 р. – Космиринська травертинова скеля з водоспадом і печерами – Скеля Летячка, у 2021 р. – водоспад «Три сестри» у с. Дзвенигород та травертинова Монастирська Скеля у с. Сокілець, у 2022 р. – травертинові скелі «Рівна Скеля» і «Жолоби».

Важливим заходом у заключний етап регламентованого періоду стане комплексне облаштування основних атракцій вздовж освітніх, тематичних та туристичних шляхів. Зокрема, на 2021-2022 роки передбачено забезпечення доступу і облаштування для відвідувачів об'єктів (освітніх зупинок) для геоосвітніх стежок Вільгова (редут кримської війни в урочищі Вільгове, водоспад у потоці Вільгове, відслонення п'ятої тераси Дністра, водоспад біля джерел «Біля сосни» та арковий міст на давній дорозі «Мурованка») і Червона гора у с. Берем'яни (джерело з травертиновими відкладами в урочище Гнила, геологічні відслонення девонських відкладів Червоної гори, белігеративні форми I-ї світової війни на вершині Червоної гори).

Важливим інформаційно-рекламним заходом першого стратегічного завдання повинно стати видання буклету і фотоальбому, де буде представлено основні природні та історико-культурні атракції НПП «Дністровський каньйон». Цей інформаційно-освітній захід дозволить ідентифікувати природну й культурну спадщину території Парку, слугуватиме одним з важливих мотиваційних чинників для основних сегментів відвідувачів.

Локалізація цінних у науковому та пізнавально-емоційному плані геолого-геоморфологічних об'єктів у каньйоні Дністра зумовлює певну особливість організації геотуристичних маршрутів та екскурсій. Зокрема, це передбачає широке використання засобів для пересування водою, місцевих ґрунтових доріг серпантинного типу та піших стежок для огляду й ознайомлення з об'єктами геоспадщини. Одночасно у каньйоні Дністра існує багато оглядових місць, про що свідчать фотосесії, опубліковані на сайті GoogleEarth. Передбачено облаштувати 2 пішохідних і 2 велосипедних шляхи з відповідним ознакуванням та інформаційно-екологічним забезпеченням (стенди, вказівники). Буде обґрунтовано і реалізовано піші шляхи: «Заліщики – Обіжево – Криве» довжиною 12 км (на 2020 р.), «Понад Стрипою» довжиною 27 км (до 2022 р.); а також велосипедні «Долиною Дністра» довжиною 26 км на відтинку Устечко-Заліщики та «Долиною Дністра» довжиною 69 км на відтинку Заліщики – Мельниця-Подільська. Більшість запланованих для відвідування на цих маршрутах об'єктів є геотуристичними – каньйоноподібні відтинки Дністра і його лівих приток, травертинові скелі з печерами, водоспади, відслонення гірських порід, джерела та ін.

З точки зору забезпечення територіальної організації рекреаційних потоків на території Парку важливим є створення інформаційно-освітніх пунктів при трьох основних ПНДВ – Заліщицький (до 2020 р.), Бучацький (до 2021 р.) і Борщівський (до 2022 р.). Структурні одиниці Парку ПНДВ передбачається розмістити у наступних населених пунктах Заліщицький на Вільговій, Обіжево; Бучацький у Скоморохах; Борщівський біля Мельниці-Подільської у Худиківцях. Тут необхідно також розмістити інформацію про місцеві туристичні атракції, у тому числі геотуристичні, пропозиції Парку з обслуговування відвідувачів. Такі інформаційно-освітні пункти при ПНДВ повинні бути забезпечені відповідним

персоналом (1-2 посади з рекреаційного і екоосвітнього відділу).

Заключне стратегічне завдання у рекреаційній сфері Парку зосереджене на формуванні іміджу НПП “Дністровський каньйон” як території сталого рекреаційного використання. На першому етапі реалізації цього стратегічного завдання передбачено розробку та розповсюдження інформаційно-рекреаційних матеріалів про можливості парку (путівник, карта, web-сторінка) проведення щорічних освітньо-рекреаційних заходів (форуми, акції) та активну участь Парку у міжнародних, національних і регіональних туристичних виставках, екологічних форумах. Створення позитивного образу НПП “Дністровський каньйон” у потенційних відвідувачів повинно стати пріоритетним напрямом діяльності колективу Парку та його партнерів.

Територія НПП «Дністровський каньйон» має усі шанси стати геопарком, де буде розвинута мережа еколого-освітніх і краєзнавчих маршрутів на основі багато геоспадщини регіону. Створення геопарку буде сприяти використанню каньйону Дністра для природно-пізнавальних подорожей широкого кола відвідувачів, навчальних і виробничих практик студентів геолого-географічного профілю, проведення наукових екскурсій в рамках міжнародних, національних і регіональних конференцій та поширенню знань у галузі наук про Землю серед широкого кола споживачів. Для цього регіону вже почали розробляти природничо-пізнавальні стежки, що потім можна широко використовувати для подорожей шкільної і студентської молоді.

Висновки. Досліджені НПП “Північне Поділля” і “Дністровський каньйон” мають значний потенціал для розвитку геотуризму і геоосвіти – у них є території з багатою геоспадщиною і певні традиції туристичного загосподарювання. Багато геооб’єктів НПП “Дністровський каньйон” уже давно стали геотуристичними атракціями і активно задіяні у туристичній галузі регіону. Натомість, геооб’єкти НПП “Північне Поділля” менше використовують для планування туристичних подорожей, а відомішими на його території є історико-культурні атракції – замки-музеї та історичні місцевості. Проте обидва НПП мають подібні проблеми – недостатньо приділяють увагу промоції своїх геотуристичних атракцій, не мають докладної інвентаризації цих об’єктів, сучасного інформаційно-інфраструктурного забезпечення, мало популяризують їх через спеціалізовані видання (геотуристичні карти, путівники, буклети, інтернет-сторінки, засоби масової інформації) та не пропонують спеціалізованих геоосвітніх продуктів. Окрім заходів з розвитку геотуризму, для обох НПП з метою поліпшення їх геоосвітньої діяльності передбачено розробити спеціальні програми та маркові геоосвітні продукти. Реалізувавши розроблені заходи у 5-10-річний термін, обидва НПП мають шанс стати територіями з інтенсивним розвитком геотуризму і центрами науково-освітнього туризму у галузі наук про Землю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Андрейчук В.* Дністровський каньйон / Андрейчук В., Помагаймо А. // Річкові долини: Природа – ландшафти – людина. – Чернівці-Сосновець, 2007. – С. 27-46.

2. Геологічні пам'ятки України: У 3 т. / В. П. Безвинний, С. В. Білецький, О.Б.Бобров та ін.; [За ред. В. І. Калініна, Д. С. Гурського, І. В. Антакової]. – К.: ДІА, 2006. – Т.1. – 320 с.
3. *Зінько Ю.В.* Дослідження, охорона та використання геоморфологічної спадщини на великопросторових заповідних територіях Західної України // Вісник ЛНУ. Сер. геогр. Вип. 33. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І.Франка. – 2006 – с. 99-111.
4. *Зінько Ю.* Природоохоронні геоморфологічні об'єкти у структурі геотуризму Західної України / Зінько Ю., Шевчук Окс. // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. – 2008. – Вип. 35. – С. 94-103.
5. *Зінько Ю.* Передумови створення геопарку «Дністровський каньйон» / Ю. Зінько, О. Шевчук / Дністровський каньйон – унікальна територія туризму: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – С. 7-12.
6. *Кравчук Я.* Мережа геопарків в Україні: головні засади формування // Кравчук Я., Богуцький А., Зінько Ю., Брусак В., Кричевська Д., Благодир С., Шевчук О. – Вісник Львівського університету. Серія географ. – 2013. – Вип. 46. – С. 203–217.
7. Проект організації території національного природного парку “Північне Поділля”, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів / Звіт про науково-дослідну роботу [наук. керівник О.О.Кагало]. – Львів: Інститут екології Карпат НАН України, 2016. – 448 с. + додатки
8. Проект організації території національного природного парку “Дністровський каньйон”, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів / Звіт про науково-дослідну роботу [наук. керівник О. О. Кагало]. – Львів: Інститут екології Карпат НАН України, 2016. – 416 с. + додатки
9. *Шевчук О.* Сучасний стан інформаційного забезпечення цінних геолого-геоморфологічних об'єктів на Заході України / О. Шевчук // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій: Матеріали третього міжнародного семінару. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – С. 278-288.
10. *Шевчук О.* Геоосвіта як важливий напрям діяльності геопарків / О.Шевчук // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій : Зб. наук. праць. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 394-401.
11. *Шевчук О. М.* Використання геолого-геоморфологічних об'єктів Львівської області для геотуризму / О. М. Шевчук, М. Б. Іваник // Геотуризм: практика і досвід. Матеріали міжнародної наукової конференції [Ред. Л.З.Скакун, І. М. Бубняк]. – Львів: НВФ “Карти і атласи”, 2014. – С. 17-22.

**PLANNING OF THE DEVELOPMENT OF GEOTOURISM AND
GEO-EDUCATION IN THE “NORTHERN PODILLIA”
AND “DNIESTER CANYON” NATIONAL PARKS**

Yu. Zinko, O. Shevchuk, Ya. Khomyn, M. Ivanyk

Ivan Franko National University of Lviv,

Doroshenka str., 41, Lviv, 79000, Ukraine, e-mail: oks.shevchuk@gmail.com

The article considers possibilities of the development of geotourism and geo-education in the two national parks – “Northern Podillya” and “Dniester Canyon”, which possess an outstanding geological and geomorphological heritage. Within the framework of the research entitled “Development of the project for organization of the territory of a natural park and protection, reproduction and recreational use of its natural complexes and objects,” 5- and 10-years’ management plans have been elaborated for the development of each of these national parks. Within the strategic ten-year tasks and five-year development activities of each of the parks, the development of various forms of geotourism and geo-education and their organizational, informational and infrastructural support have been particularly emphasized.

On the territory of the “Northern Podillia” National Park, an outstanding geoheritage is presented by a geomorphological phenomenon – the Northern Podilskyi Ledge of about 60 km of length with the difference in altitude of 80-150 meters, by numerous geological outcrops of Cretaceous and Neogene rocks, unique rock formations (Trynih, Vuhatyi Kamin, etc.), and by such dynamic modern forms of relief as a gully-ravine one. These attractive objects of inanimate nature have an educational and landscape value. In the future, it is proposed to introduce such forms of geotourism as scientific geological tours, educational excursions for learning groups, hiking, cycling and automobile tourist routes with an overview of geological and geomorphological phenomena. From the viewpoint of geo-educational significance, it is important to arrange a geological exhibition in the planned park visit-centre in the village of Pidkamin, to equip several geo-educational paths and to publish a guidebook and a geotourist map of the park. The priority measures for a five-year period, which concern organizational, informational and infrastructural provision for the development of geotourism and geo-education in this National Park, are presented.

The “Dniester Canyon” National Park is characterized by a wide range of objects of the geopolitical heritage, including those of international significance. Among them are unique, as to their research value, stratigraphic sections of the Silurian and Devonian deposits in Trubchyna, Zalishchyki, Ivane-Zolote, Ustechko, and Vistra, as well as other numerous outcrops of rocks; landscape canyon-like segments of the Dniester River valley and of its left tributaries – the Strypa, Dzhuryn, Seret, Tupa, and Nichlava rivers; rock and cave formations of travertine rocks near the villages of Sokilets, Kosmyryn, Ustechko, Dzvenyhorod, Ivano-Zolote and others; numerous gypsum caves, including those of national significance, such as Verteba, Kryshaleva, Optymistychna, Ozerna, Yuvileyna; numerous springs and small waterfalls. Future geotourist activities should become a calling card of this National Park. Among the top-priority planned activities, the “Project of organization of the territory of the “Dniester Canyon” National Park” envisages the following: access to geological outcrops and rock formations, organization of bicycle and waterways with an overview of geological and geomorphological phenomena, scientific and educational programs which will include visiting the unique gypsum caves. To maintain an appropriate geotourist image of the territory, it is important to organize annual events – geological conferences, summer schools, and geofestivals. The creation of the “Dniester Canyon” National Geopark within a 10 year-period, which will perform the leading functions of geoheritage preservation and development of geotourism and geo-education, has been suggested and justified.

Key words: geotourism, geo-education, geoheritage, national park, “Northern Podillia”, “Dniester Canyon”.